

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2021 - Sayı / Issue: 54
Sayfa/Page: 11-40
ISSN: 1302-6879

**Etnografik Mülakatın İmkân ve Sınırlılıkları Üzerine:
Konumsallık, Etik ve İnşa Sorunları**
*On Possibilities and Limitations of Ethnographic Interview:
Positionality, Ethics and Construction Issues*

• Fuat GÜLLÜPİNAR*
Özge ÖZKAN**

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Eskişehir/Türkiye.
Prof., Anadolu University, Faculty of
Literature, Department of Sociology,
Eskişehir/Turkey.
fgullupinar@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3661-7232

**Doktora Öğrencisi Anadolu
Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü, Eskişehir/Türkiye.
PhD Student. Department of Sociology,
Eskişehir/ Turkey.
ozge561@anadolu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8881-5882

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
13/07/2021
Kabul Tarihi / Date Accepted:
07/10/2021
Yayın Tarihi / Date Published:
31/12/2021

Atf: Güllüpinar, F. & Özkan, Ö. (2021).
Etnografik Mülakatın İmkân ve
Sınırlılıkları Üzerine: Konumsallık, Etik
ve İnşa Sorunları. *Van Yüzüncü Yıl
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Dergisi*, 54, 11-40

Citation: Güllüpinar, F. & Özkan, Ö.
(2021). On Possibilities and Limitations
of Ethnographic Interview: Positionality,
Ethics and Construction Issues. *Van
Yüzüncü Yıl University the Journal of
Social Sciences Institute*, 54, 11-40

Öz

Bu çalışmada etnografik bir araştırmayı inşa eden mülakat tekniğinin incelikleri, bu süreçte araştırmacının etnografik mülakat yaparken dikkat etmesi gereken bazı ilkeler tartışılmıştır. Öncelikle mülakatın gerçekleştiği kültürel bağlam ve bu bağlam içindeki çok sesliliklerin dikkate alınmasının önemi üzerinde durulmuştur. Daha sonra, araştırmacının sahada katılımcıları dinlerken alması gereken pozisyon ve araştırmacının konumsallığının nasıl inşa edilmesi gerektiği detaylı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, araştırmacı ve katılımcılar arasındaki ilişkinin mülakat sürecinde yaratabileceği olası sınırlılıklar tartışılırken, aynı zamanda görüşmelerden nitelikli ve zengin veriler elde etmek için araştırmacının katılımcılarla olan ilişkisinin nasıl olması gerektiğine değinilmiştir. Elde edilen verilerin zenginliği, etnografin verileri işlerken ve metinselleştirirken güçlü bir anlatı inşası oluşturmasını sağlamaktadır. Metinselleştirme aşamalarında mülakatlardan derlenen zengin kategori, kavram ve temalara yer verilmesi metni sağlam temeller üzerine oturtabilmek için oldukça değerlidir. Bu, özellikle etnografin hem alana dair önceki bilgi birikimini hem de alanda elde ettiği yeni veriler arasında bir köprü kurmasını sağlaması bakımından oldukça önemlidir. Etnografik bir saha çalışmasında etnograf mevcut bağlam ile dış dünya arasında kurduğu bağlantıları entegre etmek gibi çok önemli bir sorumluluğa sahiptir. Nitekim etnografik mülakatın önemli bir bileşeni olarak düşünömsellik hem görüşme sürecinde hem de verilerin analizi noktasında doğabilecek etik sorunların önüne geçilebilmesi için etnografa ideal bir etnografik reçete sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etnografi, etnografik mülakat, anlatı inşası, düşünömsellik.

Abstract

In this study, the intricacies of the interview technique that builds ethnographic research, and some principles that the researcher should pay attention to while conducting an ethnographic interview are discussed. In the first part, the cultural context in which the interview took place and the importance of considering polyphony in this context were emphasized. Afterwards, the position that the researcher should take while listening to the participants in the field and how the positionality of the researcher should be constructed were tried to be explained in detail. In this context, while discussing the possible limitations of the relationship between the researcher and the participants in the interview process, it is also mentioned how the researcher's relationship with the participants should be to obtain qualified and rich data from the interviews. The richness of the data obtained enables the ethnographer to create a strong narrative construction while processing and textualizing the data. It is very valuable to include the rich categories, concepts and themes compiled from the interviews in the textualization stages to put the text on solid foundations. This is particularly important in that it enables the ethnographer to bridge both his previous knowledge of the field and the new data he has obtained in the field. In ethnographic fieldwork, the ethnographer has the crucial responsibility of integrating the existing context with the connections he has established with the outside world. Reflexivity, as an important component of the ethnographic interview, offers an ideal ethnographic prescription to the ethnographer to avoid ethical problems that may arise both during the interview process and at the point of data analysis.

Keywords: Ethnography, ethnographic interview, narrative construction, reflexivity.

Giriş

Etnografik mülakat bilindiği gibi Chicago Okulu temsilcileri tarafından sosyoloji perspektifine kazandırılan, sosyal bilimlerde anket ve diğer nicel yöntemlerden elde edilen verilerin yüzeyselliği ve sınırlılığı sebebiyle de giderek yaygınlaşan bir tekniktir. Etnografik mülakat araştırılacak olan alandaki grupların veya bireylerin içinde buldukları sosyo-kültürel, ekonomik ve politik koşulların yani kısacası sosyal bağlamın göz önünde bulundurularak, bireylerin veya grupların alanda kullandığı her türlü kavram, kategori, sembol, jest, mimik ve davranış örüntüleri gibi daha pek çok etkenin hesaba katılmasıyla elde edilen verilerden oluşmaktadır. Etnografinin sosyolojik bağlamda uygulayıcılarından biri olan Alford Young, etnografik mülakatın bireylerin kendileri ve içinde buldukları sosyal dünyaları hakkında algıladıkları şeylerin işleyiş mekanizmalarını ortaya koymakta en faydalı teknik olduğunu öne sürmektedir (Rinaldo ve Guhin, 2019: 20).

Etnografik mülakatların araştırma sürecinde “ilişkisel” bir yol izlemesi gerektiğine dair tartışmalar mevcuttur. Zira bu ilişkisellik alanda bulunan farklı kültürler arasında kurulmaya çalışılmakta ve mevcut kültürler arasında güç dengesi açığa çıkarılmaktadır. Burada önemli olan etnografin kollektif kimliklere ulaşarak aralarındaki ilişkiyi keşfetmesidir. Diğer taraftan, etnografik görüşmenin doğal ortamda bir sohbet havası içerisinde gerçekleşmesi gerektiği de ifade edilmektedir. Nitekim etnograf alana yalnızca ışık tutmakla kalmayıp, alandaki gerçeklikle dışarıdaki sosyal gerçeklik arasında köprü görevi üstlenerek çıkarımlar da yapabilmektedir. Öte yandan, bir etnograf araştırma sürecinde, içinde bulunduğu sosyo-kültürel özellikler ve buna paralel olarak gelişen bakış açısı sebebiyle belli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Buna Polonya ve Pederson (1998) “kültürlenmiş sessizlik” adını vermektedir. Bu kavramla hem alanda bulunan birey veya grupların kendine has kimliği hem de araştırmacının kimliği arasındaki bakışsızlık vurgulanmaktadır. Nitekim böyle durumlarda genelde araştırmacının içinde bulunduğu kalıp yargıların dışına çıkarak bir alan okuması yapması daha sağlıklı sonuçlar üretecektir. Hampshire vd. (2014), araştırmacılar üzerine birlikte yaptıkları bir araştırmada bu gibi durumların neler doğurabileceği tartışmaktadır.

Etnografik mülakat süreçlerinde önemli aşamalardan birisi de araştırmacının anlatıyı inşa etme sürecidir. Bu süreç araştırmada belirleyici bir öneme sahiptir. Etnograf alanda görüşme yoluyla elde ettiği tüm kategori, kavram, sembol ve temaların doğru bir şekilde işlenebilmesi ve herkese ulaştırılabilir olması için büyük çaba sarf etmektedir. Bunun için yoğun betimlemeler ve kolayca anlaşılabilir sade bir dil kullanılması hem araştırmacının herkes tarafından anlaşılmasını hem de okuyucuların bu betimlemeler sayesinde daha kolay ikna edilebilir olmasını sağlamaktadır.

Son olarak hem etnografik mülakat hem de anlatı inşası sürecinde bir etnografin karşılaşabileceği sorunların üstesinden gelinebilmesi için düşünümsellik perspektifi hayati bir öneme sahiptir. Düşünümsellik hem Gouldner’ın (1970) hem de Burawoy’ın (1998) sosyal teorideki nesnellik tartışmalarının yükseldiği araştırmalardaki etik sorunların giderilmesinde önerdikleri bir tutumdur. Düşünümsellik pratikleri açısından bakıldığında söylenmesi gereken ilk şey, araştırmacının alana dair yansız ve tutarlı veriyi elde edebilmesi için öncelikle araştırma içinde kendi konumunun farkında olması gerektiğidir. Düşünümsellik, araştırmacının görüşmeler gerçekleştirilirken hem katılımcılarla olan ilişkisini belirlemekte hem de araştırma yürütme sürecine ilişkin olarak daha müdahaleci bir kimliğe bürünmesini sağlayabilmektedir.

1. Araştırmacı-Katılımcı Uyumunun Alandaki Yansımaları: Çokseslilik ve Etkileşimsellik

Etnografik mülakatı, diğer nitel araştırma yöntemlerinde gerçekleştirilen mülakatlardan ayıran nokta çok sesliliğin ve etkileşimselliğin etnografik araştırmada birincil öneme sahip olmasıdır. *Çok seslilik*, basit şekilde, alanda bulunan bireylere veya gruplara yöneltilen sorulara verilecek olan cevapların çeşitliliği ve bu cevaplar arasındaki ilişkiselliği ön plana çıkaran etnografik mülakatın ‘olmazsa olmaz’ bir özelliğidir. Burada önemli olan araştırmacının araştırdığı konu hakkında alanda elde ettiği her veriyi mutlak veri olarak kabul etmemesi ve veriler arasındaki etkileşimselliği keşfederek yanlı veriden uzak durabilmesidir. Dolayısıyla, çok seslilik ile ilgili şartlar sağlandığı takdirde alanda elde edilen etnografik veriler yansız ve tutarlı veriler olacak, bu da etnografik bir araştırmacının bilimselliğine dair yapılan sorgulamaların önüne geçilmesini sağlayacaktır.

Etnografik mülakatlarda katılımcı ve araştırmacı arasındaki ilişkinin niteliği de etnografik verilerin niteliğini belirleyen önemli unsurlardan birisidir. Zira araştırmacı ve katılımcı arasındaki uyumun sağlanması alanda elde edilecek verileri olumlu yönde etkilemektedir. Örneğin muhafazakâr bireylerin yoğunlukta olduğu bir etnografik araştırma alanında araştırmacı kendini gruba kabul ettirebilmesi için öncelikle muhafazakarlık hakkında araştırma yapmalı ve muhafazakarlığın asli bileşenleri, anlam dünyası, kavramları ve değerleri hakkında bilgi ve deneyim sahibi olmalıdır. Nitekim araştırmacının alana dair her türlü bilgiye ihtiyacı olması kendini, araştıracağı birey veya grupların kimliğini öğrenmeye açık hale getirebilmelidir. Araştırmacı tarafından edinilen bilgiler, araştırmacının incelediği alana ters düşmemesini sağlayacak birtakım stratejiler geliştirmesine yardımcı olabilirse, alan çalışması çok daha pürüzsüz ve sağlıklı yürütülebilecektir. Bu stratejiler, sahada gerekli olan uyumlu davranış örüntüleri dışında, araştırmacının görüşme sürecinde sorduğu soruların niteliğini de belirleyecektir. Nitekim araştırmacının katılımcılara yönelttiği sorular rahatsız edici olmaktan ziyade alandaki veri derinliği ve zenginliğine ulaşmayı sağlayacak ve garanti edecek özellikleri yansıtabilmelidir.

Etnografik sahadan zengin veriler elde etmek için etnografik görüşmelere ve katılımlı gözlem yöntemine başvurmaktadırlar. Etnografik görüşmeyi nitel araştırmalardaki diğer görüşmelerden farklı kılan, araştırmacının süresi ve sahaya olan temasıdır. Yani zaman ve katılım faktörü etnografik bir görüşmeyi kendine özgü kılan temel özelliklerdir. Ayrıca, etnografik mülakatta, etnograf ile görüşülen kişiler veya gruplarla arasındaki “uyum” araştırmayı baştan sona

şekillendirici bir etkiye sahiptir (Sherman Heyl, 2007: 369). Dolayısıyla etnografik bir görüşme gerçekleştirilirken araştırmacının sahada bulunan grup üyeleriyle olan ilişkisinin araştırmaya yön veren en önemli aşamalardan biri olduğunu söylemek gerekir.

Nadan etnografik mülakatın gerçekleşebilmesi için araştırmacının kendi dar kültürel dünyasından çıkması gerektiğini ve farklı kültürel ve bilişsel sistemlerle yaşayan bireyleri anlama yoluna koyulması gerektiğine inanmaktadır. Etnografik görüşme gerçekleştirilmeden önce araştırmacı alanla ilk temasında, yapacak olduğu araştırma ve araştırmanın süresi hakkında görüşmecileri detaylı bir şekilde bilgilendirmesi mülakatların samimi ve doğal bir ortamda gerçekleştirilmesini sağlayabilir (Nadan, 2019: 5). Etnografik mülakatlara ilgi özellikle 1990’larda sosyoloji, kriminoloji ve eğitim bilimleri alanlarında, sosyal bilimlerde nicel yöntemlerin kısıtlılıklarına karşın akademide popülerleşmeye başlamıştır. Sosyal teorinin, özellikle bireyi ve onun eylemlerini merkeze koyması sebebiyle daha nitelikli ve zengin bir veri dünyasına sahip olma düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Özellikle araştırmacının sahaya olan yakınlığı ve birebir ilişkisi araştırmacıları heyecanlandırmakta ve bilimsel perspektifin genişlemesini ve derinleşmesini sağlamaktadır (Sherman Heyl, 2007: 370). Saha çalışmasında etnografik mülakatın amacı temel olarak, öğrenmenin başka bir yolu olmadığı bilgileri özellikle de bireylerin zihinsel dünyasındaki anlam ve kategorileri, inanç ve değerleri arayıp bularak gün yüzüne çıkarmaktır. Tek başına gözlem yapmak, bireyleri yüzeysel bilgi toplamaktan öteye taşımamaktadır. Dolayısıyla, yüzeysel bilgilerin somutlaşması ve derinleşmesi için bireylerin inançları, fikirleri veya idealleri sahadan edinilen gözlemlerle ilişkilendirilmeli ve araştırmacı tarafından etkileşim içinde okunmalıdır (Hockey ve Forsey, 2012: 71).

Fetterman da etnografik mülakatın nitelikli bir şekilde sürdürülebilmesi için en önemli noktanın “uyum” olması gerektiği üzerinde ısrarcıdır. Bu uyum ona göre etnografin incelediği kültüre karşı duyarlılığından doğmalıdır. Bir etnograf kılık kıyafet, dil, davranış ve tutum olarak araştırdığı kültüre duyarlı olmalı ve bu konuda hassas davranmalıdır (Fetterman, 1998: 45). Neticede, yoksul biriyle görüşme yaparken pahalı tasarım kıyafetler giymek veya bir CEO ile görüşme yaparken kot pantolon tişört giymek araştırmacı ve katılımcı arasında istenmeyen bariyerler ve yanlış anlaşılımlar ortaya çıkarabilir.

Fetterman (1998) etnografik bir görüşmede katılımcı gözlemlerle hareket edilmesini “denizin derinlerine dalar” gibi bir kültüre dalmak olarak ifade eder. Dolayısıyla etnografin, farklı bir kültürün derinliklerine ulaşma çabası içindeyken, incelenecek olan kültüre ait

dili de öğrenmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Derinlere dalma çabasını ifade etmek üzere örneğin Kvale (1996), araştırmasında iki farklı metafor kullanır. Birincisi madenci metaforu ikincisi ise gezgin metaforudur. İlk metafor etnografik araştırmanın yapılacağı alana dairdir. Zira araştırmacı yaptığı görüşmelerle alandaki “gömülü hazineyi” bulmakla uğraşır ve ilgili bilginin kaynağına iner. İkinci metaforda ise, görüşme bir serüven olarak aktarılır. Araştırmacı gittiği yerlerde yol boyunca karşılaştığı grup veya kişilerle konuşarak veri toplar. Araştırmanın güzergâhı önceden planlanmış olsa da araştırmacının kişilerle nasıl etkileşim kurduğu, onlardan veri toplarken nasıl bağlantı kurmayı başardığı oldukça önemlidir (Sherman Heyl, 2007: 371). Nitekim etnografin, alandaki bireylerin davranış kalıplarını veya ritüellerini anlamak ve zaman içindeki değişikliklerine şahit olabilmek için, alanda en az altı aydan bir yıla kadar uzanan bir zaman diliminde vakit geçirmesi elzemdir (Fetterman, 1998: 35). Bunu temel sebebi, Araştırmacı her aşamada, alandaki bireylerin veya grupların gündelik yaşamlarına dahil olacak şekilde kişilere ve olaylara entegre olduğunda, bu sayede alandaki en basit ritüelleri, törenleri veya davranış biçimlerini gözlemleyebilme imkanına kavuşabilir.

Herbert Mead'ın temel kavramları olan zihin, benlik ve toplum anlayışından sonra sosyal bilimlerde “ilişkisel benlik” kavramı oldukça yaygın kullanılan bir nosyon haline gelmiştir. Burada önemli olan günlük yaşamla bağlantılı olan bir benlik ve sosyal etkileşimin rolüdür. Dolayısıyla bu bağlamda düşünüldüğünde kim ve ne olduğumuz kişisel olmaktan ziyade, ilişkisel öyküler olarak karşımıza çıkmaktadır (Gubrium ve Holstein, 2008: 245). Bu noktada Clifford Shaw'un “Suçlu Bir Çocuğun Hikayesi” isimli yazısına göz atmak gerekir. Zira bu metinde Stanley isimli bir çocuğun yaşamına dair tasvirler verilmektedir. Stanley, şehir merkezinden biraz uzak, yoksul bir semtte yaşamakta ve geçimini ise hırsızlık ile sağlamaktadır. Yazar, Stanley üzerinden suçlu yaşamını anlatmakta ve özellikle de suçlu davranışını anlatırken çocuğun içinde bulunduğu kültürel ve sosyal bağlamı da vurgulamaktadır (Gubrium ve Holstein, 2008: 245-246). Burada önemli olan, araştırılan suçluluk olgusunun ortaya çıkma motivasyonlarının temel parametrelerinin aydınlatılmasının, bireyin içinde bulunduğu kültürel, sosyal, ekonomik ve politik sebeplerin bir arada etkileşimsel bir perspektifle ele alınmasıdır.

Bauman ve Greenberg Adair'e (1992: 12-14) göre, etnografik görüşmenin yapılandırılmamış olması ve açık uçlu sorular içermesi sayesinde, alanda elde edilen verileri etnografin kendi bakış açısıyla daha anlaşılır kılabildiğini ve alandaki bireylerin günlük deneyimlerini betimleyebildiğine işaret eder. Alanda çalışan kişi, soruların dengeli bir

şekilde oluşturulması ve yöneltmesinin gerekliliği konusunda bilgi sahibi olmalıdır. Eğer araştırmacı soruları özensiz ve gelişigüzel bir şekilde hazırlamış ise, daha araştırmanın başından kendi veri kaynaklarını tükebilir ve araştırdığı topluluk veya kültürün derinliklerine ve çok katmanlılığına nüfuz edemez. Dahası, özensiz bir soru kâğıdı ve ve mülakat tarzı ortada keşfedilecek bir şey bırakmayabilir.

Eliasoph ve Lichterman ise etnografik görüşmede etnograf tarafından oluşturulan kolektif temsillerin önemli olduğunu fakat bu kolektifliğin anlaşılır olması için analize “grup stili” adı verilen bir teknikle başlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Zira onlara göre bir toplumdaki belli bir grubun stilini anlamadan makro ortak kültürün tam olarak anlaşılamayacağını iddia etmektedirler (Eliasoph ve Lichterman, 2003: 736). Nitekim kolektif temsiller kendi içlerinde farklı kültürel grupların etkileşimlerini barındırmaktadır. Bu da etnograf için, bir toplumdaki belli bir kolektif kültürü anlamak için mevcut kültürün temel yapı taşlarını sunan, etnograf için tercih edilmesi gereken eksiksiz bir süreç olarak ifade edilebilir. Rinaldo ve Guhin Lizardo’nun farklı kültür tipolojileri ile etnografik mülakat arasındaki ilişkiyi analiz etmeye çalışmışlardır. Rinaldo ve Guhin (2019: 16) çoğu zaman etnografik araştırmacının alanla diyalog haline geçmeden önce bahsi geçen bu mezo kültürü fark etmediğini ifade eder. Dolayısıyla etnografik araştırmacının tüm kültür tipolojileri hakkında bilgi sahibi olabilmesi için alanda görüşmelere eşlik eden yoğun gözlem ve betimlemeler yapması gerekmektedir. Etnografin bir toplumdaki farklı kültür tipolojilerinin nasıl çalıştığını, etki alanlarını ve etkilendikleri mekanizmaları ortaya çıkarması için etnografik bir araştırmadaki en önemli unsurun mülakat olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan makro ve mikro kültürel düzeyler bakımından Desmond’un (2014: 554) ilişkişel bir etnografik analiz çağrısı oldukça önemlidir. Desmond etnografik görüşmede ilişkişel etnografinin önemini vurgular. Bu önemlidir çünkü ilişkişel etnografi, etnografik görüşmenin omurgasını oluşturan niteliklere sahiptir. İlişkişel etnografi, bir toplumdaki farklı konumları işgal eden fakat birbirleriyle etkileşim içinde olan gruplara odaklanmaktadır. Dolayısıyla incelenecek olan alandaki unsurlar ve bu unsurlarla etkileşim içinde olan diğer faktörler de analize dahil edilmeli ve görüşme buna göre planlanmalıdır. Nitekim Lizardo’ya göre bir toplumda orta düzey kamu kültürü, mikro kültür ve mezo kültür olarak üç farklı düzey kültürel alanlar mevcuttur. Orta düzey kamu kültürü sosyal ortamda bulunan belli grupların veya bireylerin çeşitli inanç ve pratikleri üzerinde belirleyici olan kurumsal normlar ya da örgütsel kurallar olarak bilinen

bir kültür tipolojisidir (aktaran Rinaldo ve Guhin, 2019: 14). Nitekim bu kültür tipi temel olarak bir toplumda farklı sosyal gruplarla paylaşılabilen bir kamu kültürüdür. Kamu kültürü genel olarak değerlendirildiğinde, bir kültürel grubun makro normlarını ifade eder. Mezo kültür ise hem kamusal kültürü hem de daha bireysel kültür alanlarını kapsar ve her iki düzey kültürle de etkileşime girer. Örneğin, Desmond (2014: 556-557) Brezilya gençlik politikaları üzerine yapılan bir çalışmada, alana dair etnografik bir profilin sağlanması için yalnızca tek bir siyasi dinamiğin araştırılması yerine alanda birbirleriyle çatışan ya da iş birliği içinde olan, farklı bakış açıları ve farklı amaçlara sahip aktivistlerin de araştırılmasının ilişkisel etnografi açısından büyük önem taşıdığını belirtmektedir. Nitekim ona göre etnografik mülakatın sınırları da bu çerçevede belirlenmeli ve etnograf alan içindeki konumunu yeniden inşa etmelidir.

Khanal da etnografik çalışmada etkileşimsel olarak görüşmenin sağlanmasına ayrı bir önem vermektedir. Bu etkileşimselliğin gerçekleşebilmesi için Khanal öncelikle araştırmacının, görüşmecinin doğal ortamını bulması gerektiğini ifade eder. Zira araştırma için elde edilmek istenen güvenilir veriler yalnızca böyle bir samimi ve doğal ortamda mümkün hale gelecektir. Etkileşimsel görüşmenin sağlanabilmesi için bir başka öneri ise görüşmede ses kayıt cihazının kullanılmamasıdır. Bunun temel sebebi kayıt cihazının görüşmeci üzerindeki sınırlandırıcı ve müdahaleci etkisidir (Khanal, 2016: 110).

Rinaldo ve Guhin etnografik mülakatın, kapsamlı makro düzeydeki kültürel mekanizmalar ile bireylerin bireysel düzeydeki bilişsel algılamaları arasında bir ilişki kurduğunu ifade eder. Bu süreç etnografik mülakatta gözlem, diyalog ve sosyologların farklı kültürler arasındaki etkileşimleri kavrama çabaları ile bir bütünlük kazanmaktadır. Dolayısıyla etnografik görüşme diğer görüşme tekniklerine nazaran çok daha kapsamlı bir veri setine ulaşmayı sağlar (Rinaldo ve Guhin, 2019: 15). Diğer taraftan, etnografik araştırmacı mülakat ve alanda bulunan sosyal etkileşim ritüellerinin yanı sıra, araştırdığı bağlamla ilgili çeşitli arşiv dosyalarını da araştırma materyali olarak araştırmasına dahil edebilmelidir.

Antropolojinin temel olarak Malinowskiyan araştırma paradigmasının düzenleyici ilkelerine bağlı olduğunu söylemek gerekir. Malinowski'nin çalışmalarına bakıldığında varlığın metafizik doğasına yönelik bir kavrayış içinde olduğu görülür. Rapport da aslında bu noktanın yani bireylerin bilinçlerindeki soyut alanın kavranması için en iyi yolun onları “dinlemek” olduğunu ifade eder. Zira bu sayede, kavram ve kategorilerin bireyler için ne anlam ifade ettiğini açığa çıkarmakla birlikte etnografik analizi de mümkün kılabileceğini

vurgular (aktaran Hockey ve Forsey, 2012: 83). Özetleyecek olursak, etnografi aslında belirli bir yer ve zamandaki dinamik etkileşimleri resmeden ve bunların metinselleştirilmesine yarayan belgesel tarzında bir üründür (Sherman Heyl, 2007: 377).

Spradley ise etnografik mülakatın bir sohbet havası şeklinde gerçekleşmesi gerektiğini ifade eder. O, özellikle mülakatın gündelik hayattaki etkileşim pratikleri veya sıradan karşılaşmalar çerçevesinde inşa edilmesinin etnografik verinin metinselleştirilmesi ve verinin derinliği açısından önemsemektedir (Spradley, 2016: 56). Etnografik araştırmada mülakat tekniği, araştırmacının veri toplayabilmesi için vazgeçilmezdir. Zira mülakatlar, araştırmacının alana dair düşüncelerini ya da iç görüşlerini açıklamasını ve tüm bunların daha geniş bir bağlama yerleştirmesini sağlamaktadır. Nitekim etnografik mülakat tekniği ile araştırmacının, topluluğu oluşturan temel mekanizmaları ortaya koyabilmesi adına “içerideki” bakış açısını yansıtması beklenir. Dolayısıyla bu noktada katılımcılara yöneltilen soruların araştırmacıya nazaran, alanda bulunan birey veya grupların gerçeklik algısına uyması gerekmektedir (Fetterman, 1998: 38). Spradley görüşme sürecinde bahsi geçen bu sohbet havasının devamlılığının sağlanabilmesi için 10 maddelik bir öneri sunar. Bunlardan ilki araştırmacı ve görüşmeci arasında selamlaşma veya ilk temasla ilgilidir. Sözlü veya sözlü olmayan selamlaşma pratiği, fiziksel tokalaşma gibi davranış veya jest-mimikler görüşmenin sıradan sohbet havasını devam ettirir. İkincisi ise bir amaç eksikliğinin olmasıdır. Kısaca sohbette temaların önceden belirlenmemesi gerektiğini, görüşme temalarının doğaçlama bir şekilde gelişmesi gerektiğini ifade etmektedir. Diğer taraftan, üçüncü madde ise, tekrar eden diyaloglardan kaçınılması gerektiği üzerinedir. Bu da aslında bilgi alınmak istenen bir konuda araştırmacının ısrarla aynı tema ve kategorileri gündeme getirerek görüşmenin doğallığını bozmasına sebebiyet verir. Bir diğeri ise, araştırmacının soru sormayı özellikle de herhangi özel bir şey hakkında soru sormayı ihmal etmemesidir. Zira bu da bireyin kendini açmasını sağlayan en doğal yöntemlerden biridir. Bir diğeri de araştırmacının görüşmeciye olan yakınlığını ya da ilgisini ifade edebilmesi için geliştirebileceği ritüeller, jest veya mimiklerdir. Bu da araştırmada her iki taraf arasında güveni sağlamakta ve yine gelişigüzel sohbeti desteklemektedir. Spradley (2016: 56-60) sohbetin doğallığı ve derinliği için araştırmacının bilgisiz olduğu konuları görüşmeciye aktarmasının da görüşmenin niteliği açısından önemli görmektedir.

Polonya ve Pederson (1998) etnografik görüşme sürecini ve çoğu zaman alandan elde edilen verilerin niteliğinde de belirleyici bir unsur olan “kültürlenmiş sessizlik” kavramına vurgu yapmaktadırlar. Bu

kavram, temel olarak katılımcının ve araştırmacının sahip oldukları farklı yaşam ve anlam dünyaları sebebiyle, araştırmacının katılımcıyı duyamamasına ve işitememesine sebep veren durumları niteler (Montgomery, 2012: 154-155). Burada daha çok araştırmacı için geçerli olan kültürlenmiş sessizlik durumunun, aynı zamanda daha önce de üzerinde durulduğu gibi araştırmacı ve katılımcı arasında olması gereken etkileşimselliği engelleyici nitelikte olduğunu söylemekte fayda vardır. Bu noktada da Sinding ve Aronson, kültürlenmiş sessizlik durumunda her iki taraf için de geçerli olan, kültürel ve politik söylemlerde yaşanabilecek kaymaların (anlam kargaşası) önüne geçilebilmesi için bir öneride bulunmaktadır (aktaran Montgomery, 2012: 155). Araştırmacı katılımcı ile arasında oluşan bu güç dengesizliği sorununu aşmalı ve bir uyum yakalamalıdır. Bu uyum çoğu zaman etnografin alandaki diğer sesleri de araştırmasına dahil etmesi ve tüm sesler arasında etkileşimselliğe fırsat vermesiyle gerçekleşecektir.

Hampshire vd., katılımcılar ve araştırmacılar üzerine yaptığı çalışmada etnografik mülakat sırasında jest ve mimiklerin önemine işaret etmektedir. Zira burada etnografik bir araştırmacının sonuçlarını etkileyebilecek nedenler ortaya çıkarılmakta ve bu bağlamda etnografik çalışma değerlendirilmektedir. Bu çalışmada N, M ve K ile kodlanan sosyo-kültürel ve ekonomik olarak farklı özelliklere sahip üç etnografik araştırmacının, aynı alanda ve aynı konu üzerine çalışmaları sonucunda elde ettikleri sonuçlar kıyaslanarak incelenmiştir. Çalışma hem katılımcılar hem de araştırmacılar için kısırlık veya çocuk sahibi olmak istememe gibi temaların etrafında şekillenmiştir. Her iki kesim arasında da yaşanmışlıklar birbirleri ile olan paylaşımlarında yani mülakatlarda ön plana çıkmıştır (Hampshire vd., 2014: 22-23). Bireyler görüşme sırasında yaşam deneyimlerini anlatırken gerek bakışlarından gerek konuşma şekillerinden gerekse de fiziksel hareketlerinden kendilerini ifşa edebilmektedirler. Burada önemli olan şey mevcut bilginin ne kadar ifşa edildiğidir. Araştırmacılar, araştırmada önyargılı bir süreci doğurmamak için katılımcılar arasında bu ifşanın daha az olması gerektiğine inanmaktadır (Hampshire vd., 2014: 24).

Fetterman'a göre araştırmacının incelediği kültürel grubun değerlerini göz ardı etmesi veya umursamaması araştırmacının ilerlemesini ciddi şekilde engellemektedir. Buna paralel olarak bir etnografin mülakat sırasında dikkat etmesi gereken belli durumlar vardır ve bu daha çok katılımcının jest ve mimiklerinin ne anlattığını anlamak, doğru gitmeyen bir şeyin farkında olmakla ilgilidir (Fetterman, 1998: 45). Örneğin, katılımcının görüşme sırasında çok fazla saatine bakması, şaşkın tavrı, sabırsız görünümü ve çatık kaşlı

olması genellikle görüşme zamanının dolduğuna ya da bir şeylerin yanlış gittiğine işaretler.

Etnografik araştırmalarda mülakat, araştırılacak olan birey veya grupların bağlamını, kültürünü anlamak için oldukça önemlidir. Zira kültürün kendisini anlamak halihazırda alanda uzun bir süre çalışmayı ve orada kalmayı gerektirir. Buna paralel olarak da araştırmacı, katılımcı ile her yerde ve her zaman görüşmeler yapabilmektedir. Dolayısıyla, Khanal'a göre (2016: 103) mülakat kendi içinde sınıflandırılabilir hale gelmektedir. Bu, örneğin; resmi olmayan sohbet niteliğinde mülakat, bağlamsal bilgi üretimi olarak mülakat, etkileşim olarak mülakat, kültürel sorunları anlama çerçevesinde mülakat olarak çeşitlendirilebilir. Gayri resmi bir görüşmenin araştırmada oldukça önemli bir yeri vardır. Zira doğal gelişen ve doğal olarak açılan konular araştırmacı ve görüşmeci arasında önemli bir köprü kurar ve bu sayede alandaki bilgi daha kolay erişilebilir hale gelmektedir. Ancak bu noktada araştırmacının dikkat etmesi gereken bazı noktalar mevcuttur. Bu özellikle araştırmacının kendisinin uzun süre belki dengesiz veyahut araştırmacıyı duygusal anlamda tüketen görüşmecilerin varlığıyla ilgili bir sorundur (Khanal, 2016: 104-105).

Etnografik mülakatlar esnasında “sessizlik” üzerine yürütülen tartışmalar da oldukça önemlidir. Zira yukarıda da bahsedildiği üzere etkileşimsel görüşmelerde yalnızca katılımcının konuşma ediminin ön planda tutulmasından ziyade araştırmacının dinleyici vasfına da dikkat çekmek gerekir (Montgomery, 2012: 151-152). Nitekim araştırmacının sessiz kalarak, katılımcının ifade ettiklerini “nasıl” dinlediği de burada önemli bir rol oynamaktadır. Gardner (1998) da konuşma esnasında dinleyici tarafından benimsenen “evet”, “hmmm”, “harika” vb. kısa yanıtların, katılımcıyı konuşmaya daha fazla teşvik ettiğini ifade eder. Bu tür ifadeler onay belirten ifadeler anlatıcıya güven verebilmektedir (Montgomery, 2012: 152). Diğer taraftan, katılımcı ve araştırmacının karşılıklı sohbeti esnasında sessiz kalması da araştırmanın gidişatını etkileyebilmektedir. Konuşma esnasında sessiz kalmak gündelik yaşamda her ne kadar sosyal açıdan garip bir tutum olarak algılsa da yetenekli bir etnograf tarafından kullanıldığında katılımcıdan daha detaylı veriler elde edilmesini sağlayabilmektedir (Montgomery, 2012: 152). Fakat etnografi hakkında klasik bir metin olan Spradley'in (1979) kaleme aldığı metnin, bu düşünceyle neredeyse taban tabana zıt olduğu görülecektir. Zira ona göre araştırmacı ve katılımcı arasında gerçekleşen etnografik bir mülakatta ortaya çıkan sessizlik resmi, araştırmacının katılımcıdan istediği verileri elde edemediğine ya da görüşülen katılımcının konu hakkındaki yetersizliğine işaret ediyor olabilir (Polonya ve Pederson, 1998: 295; Montgomery, 2012: 152).

Nitekim Spradley (1979) metninde, araştırmacı ve katılımcı arasında bilgi akışının sağlanabilmesi için sessizlik yerine katılımcıyı teşvik eden süreçlerin yaşanmasından yanadır. Ve eğer bu sağlanamıyorsa sorun, araştırmacının kendini bu konuda eğitmesini ya da katılımcı seçiminin araştırılacak olan alanı daha iyi yansıtan kimselerden toplanması gerektiğini öğütlemektedir.

Fetterman'a göre (1998: 37) etnografik mülakatın ve bu görüşmeden elde edilecek olan verilerin döngüsel bir yapısı vardır. Bu başlangıçta etnografin analiz edeceği sahaya ilişkin olarak panoramik bir görüntü sunar. Sonrasında ise alana daha küçük, daha mikroskobik bir odaklanma yapılarak, araştırmanın derinliklerine inilmesi sağlanır. Tüm bu süreç yine kendini, resme büyük bir çerçeveden bakmayı gerektirir ve elbette son aşamada, bir önceki aşamada fark edilen mikroskobik görüntüler de dahil edilir. Görüldüğü üzere Fetterman (1998), etnografik bir çalışma yapan araştırmacının gözlem sürecinde merceğinin sürekli olarak daralıp genişlediğini vurgulamaktadır. Bu ona göre etnografin, alana dair çıkarımlarında hem derinlere nüfus eden bilgiyi hem de mevcut kültürel görünümü metne aktarırken diğer okuyucuların da bu görünümü anlayabilmesini sağlayacak bir nitelik kazandırmaktadır.

Feminist metodoloji için de etnografik mülakat oldukça önemli bir araştırma tekniğidir. Bunun temel sebebi ise, etnografik mülakatın belli bir bağlam içinde empati kurmayı gerekli kılan ve deneyim sağlayan bir teknik olmasıdır. Feminist araştırmacılar, sahada bulunan grup veya bireylerin yaşamış olduğu deneyimleri kendi sesleriyle duymaya özen göstermektedirler. Zira günümüzde pek çok feminist akademisyen etnografik mülakatı bir sohbet olarak görmekte ve bu görüşme metodunda sohbetin gidişatını belirleyen iki taraflı etkileşimli bir süreç olduğuna inanmaktadırlar (Sherman Heyl, 2007: 374). Bu açıdan bakıldığında, etnografik mülakatın, karşılıklı etkileşimden doğan bir bilginin inşası olduğuna söylemek yanlış olmayacaktır.

Judith Stacey (1988), feminist etnografik mülakatlarda problem yaratabilecek bazı noktalara değinmiştir. Bu daha çok araştırmacının sahada görüşme yaparken kurduğu yakın ilişkilerdeki, eşitsiz içsel konumunun yaratmış olduğu bir dezavantajdır. Bu sebeple görüşme esnasındaki yakınlık bilimsel etik normlarda belli ikilemlere sebep olabilir ve çalışmaya dair yeni şüpheleri de beraberinde getirebilir. Ancak, özellikle bazı pozitivist bilimsel yaklaşımlarda mutlaklaştırıldığı üzere sahadaki birey ve gruplara mesafeli yaklaşma ve tarafsızlık etnografik çalışmalarda pek mümkün görünmemektedir. Bu da etnografik mülakattan elde edilecek verimi önemli ölçüde azaltabilmektedir (Sherman Heyl, 2007: 375).

2. Etnografik Mülakat Sonrasında Metnin İnşasının Dinamikleri

Etnografik çalışmalar, özellikle Malinowski, Radcliffe-Brown ve Mead gibi araştırmacılar tarafından ele alınan kültürel antropoloji alanındaki çalışmalarla ortaya çıkmıştır. Etnografik araştırmalar çoğu zaman bir kültürel grubu ayrıntılarıyla betimlemeye odaklanmaktadır. Aslında tam olarak bir kültürel gruptan ziyade, herhangi bir grup kimliğiyle öne çıkan bireylerin sosyal davranışlarının betimlenmesiyle ilgilidir (Creswell, 2020: 92-93). Antropolojik veya etnografik tartışma marjinal görünse de (özellikle edebi eleştiri, felsefe veya psikanalizdeki tartışmalarla karşılaştırıldığında), yine de yeni, "postmodern" bir etnografinin varlığından bahsetmek gerekir (Mutman, 2015: 154).

Etnografide sorgulanması gereken temel noktalar vardır; bunlar özellikle diğer nitel araştırmalarla etnografik metodoloji arasındaki farkların açıklanmasıdır. Diğer taraftan etnografinin ontolojik olarak çıkış noktası olan Antropoloji ile arasındaki ilişkiyi kavramak da yapılacak olan çalışma ve konunun belirlenmesi açısından önem taşımaktadır (Prasad, 1997: 102). Etnografik bir çalışmadan nitelikli ve hacimli veriler elde edebilmek için araştırılacak olan konunun araştırmanın yöntemine uygunluğunun gözetilmesi gerekir. Örneğin sembolik antropoloji, bireylerin gündelik pratiklerini kültürel bağlamda anlamaya çalışmaktadır. Kültürel bağlam kavramını ise Geertz'in (2010) ifadeleri ile açıklamak yerinde olacaktır. Zira O, dışarıdaki sosyal eylemler ile bireyin bilişsel dünyası arasında bir bağlantı kurmuş ve çalışmalarda kültürel kodları ve bağlamları incelemiştir (Prasad, 1997: 105). Geertz (1973/2010), etnografi hakkında yazdığı makalesinde "yoğun betimleme"yi kültürel derinliği sağlaması nedeniyle oldukça önemsemektedir (Prasad, 1997: 106). Geertz'in (2010) kültür hakkındaki söylemlerinin anlaşılması metninde adı geçen Max Weber'in kültür hakkındaki yorumlarını kavramaktan geçer. Weber, bireylerin içinde buldukları mevcut durumu kendi inşa ettikleri davranış örüntüleri ile açıklayarak, bireyin bu örüntüler içinde yaşayan bir canlı olduğunu ifade eder. Geertz de bu ifadeden yola çıkarak, kültürel bir analiz yapmanın çalışılan alanın bir yasasını keşfetmek değil, daha ziyade bir anlam arayışında olma hali olduğunu belirtmektedir (Geertz, 2010: 20-21). Bu noktada Geertz metninde "yoğun betimleme"nin önemini vurgulamak için "göz kırpma ve tik" arasındaki farkı açıklamaya çalışır. Ona göre ikisi arasındaki anlam ve bağlam birbirinden farklıdır. Nitekim tik, bir refleks olarak bilinir ancak göz kırpmanın altında yatan çeşitli anlam katmanları olabilir. Geertz, işte tam bu noktada yoğun betimleme ile bu ayrımın farkına varılmasının sağlanabileceğini savunmaktadır (Geertz, 2010:21-22).

Etnografide anlatı inşasında temel olan, araştırmacının alandan elde ettiği verilerin çevresel bağlamı içinde yorumlanarak, verilerin anlam dünyasında bulunan bağlamları zenginleştirmek ve metinselleştirmektir. Etnograf, anlatıyı inşa ederken aynı zamanda bireylerin geçmiş deneyimlerini, içinde buldukları kültürel ve tarihsel perspektifle birlikte değerlendirmeye özen göstermelidir. Bu süreç etnografin aynı zamanda, sahanın şimdiki hali ile geçmişteki hali arasında da bir bağlantı kurmasını sağlamakta ve araştırmadaki analizi zenginleştirmektedir (Lincoln, Lynham ve Guba, 2018: 245-246).

Etnografide veri toplamak araştırmanın en önemli aşamasını oluşturmaktadır. Başta görüşme olmak üzere, her türlü gözlem, sembol ya da jest ve mimikler etnografik bir araştırma için zengin bir veri ağı oluşturmaktadır. Toplanan veriler, etnograf tarafından genellikle doğrudan aktarılmaktadır. Ancak sonrasında sahadan elde edilen bu veriler çerçevesinde, araştırmacı tarafından kültürel bir yorum geliştirme çabasına girilmektedir (Creswell, 2020: 94). Etnografik anlatı temel olarak alandaki anlam ve davranış örüntülerini ve bunlar arasındaki bağlantıyı keşfetmek ister. Bu yönüyle, etnografik bir metin oluştururken ve anlatı inşa ederken etnograf katılımcıların kullandığı ifadeleri anlamlarla ilişkilendirebilecek köprüler kurar.

Araştırmacıların mülakatlardan elde ettikleri temaları belirlerken kullandıkları farklı yöntemlere değinmekte fayda vardır. İlk olarak araştırmacı, mülakat tekniğiyle alandan elde ettiği verilerde öne çıkan örüntülerin anlaşılmasını sağlayan başlıklar oluşturmaktadır. Ya da alanda konuştuğu ve veri topladığı kişilerin neyi önemsediklerini not ederek de temaların oluşmasına yönelik bir adım atabilmektedir (Emerson vd., 2015: 241). Etnograf farklı temalar arasında bağlantı kurmalıdır, bunun için farklı perspektiften bakabilmeyi, birbirlerinden bağımsız gibi görünen ifadeleri birbirleriyle ilişkilendirerek temalar için yeni yollar keşfetmelidir. Bu sayede araştırmacı dışarıda gibi görülen temaların çalışmaya belki bir alt-tema niteliğinde dahil edilmesini sağlayabilir. Etnograf, çalışmanın ilerleyen aşamalarında ana temaları belirledikten sonra, alan notlarını mevcut temalara göre sınıflandırmaya çalışır. Etnografin bu sınıflandırmayı yapmasındaki temel amaç, ifadelerin parçalara ayrılmasını ve böylece daha kolay yönetilebiliyor olmasını sağlamaktır (Emerson vd., 2015: 244). Bu da mevcut ifadelerin anlamlarının daha açık olmasını sağlamakta ve buna paralel olarak da analizi daha kolay ve analitik hale getirmektedir.

Raymond Madden, “etnografik saha notlarını” ham veri olarak görmekten ziyade sahadaki verilerin etnograf tarafından pişirildiğini ifade eder. Diğer bir anlamıyla ona göre etnografik metin hikâye anlatıcılarından ziyade muhbirlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda

inşa edilmektedir (Bönisch-Brednich, 2018: 10-11). Zira etnograf öyküleri anlatıya dönüştürürken bir alanı keşfetmeye çalışır. Nitekim ona göre ancak böyle olursa, etnografik mülakattan elde edilen öyküler etnografik bir anlatıya dönüştürülebilmektedir

Etnografik bir metinde temaların oluşturulmasının da sahadaki “seslerle” ilişkili olduğunu belirtmekte fayda vardır. Özellikle etnografik bir metinde sıklıkla sorgulanan bilimsellik ölçütünün de anlatı inşası süreciyle doğrudan ilgili olduğu söylemek gerekir. Zira öykü ve romanlardaki kurgusalılık, etnografik metinlerde de sıklıkla rastlanan bir durumdur. Ancak, etnografik bir metinde anlatı inşa edilirken mevcut olan kurgusalılık, roman ve öykülere nazaran büyük ölçüde farklılaşmaktadır. Sonuç olarak, etnografik bir çalışmada kurgusalılık ya da edebi tutum, etnografin alana dair iç görülerine ve yorumlarına dayanmakta ve dolayısıyla tam anlamıyla kurgu bir metin olan öykülerden farklılaşmaktadır (Heikkilä, 2020: 9-10). Bu bağlamda, edebi bir kurgu metninden farklı olarak, etnografin kurgusal olarak inşa ettiği metin, somut olaylara ve etkileşimlere, insanlar arası ilişkilere ve ifadelere dayanan anlam dünyalarına dayalı olarak oluşturulmaktadır.

Etnografik çalışmalarda “temellendirilmiş kuram” metodolojisi de kullanılabilir. Özellikle bunu benimseyen araştırmacılar, araştırmada analitik keskinliği sağlamaya çalışmaktadırlar. Burada önemli olan çoklu gerçeklerin yani betimlenen hikayedeki karakterlerin, kavramların, kişilerin ya da davranış modellerinin çok boyutlu bir şekilde değerlendirilmesidir. Kısaca etnograf bilgiyi, yorumlayıcı yaklaşımla inşa etmektedir (Charmaz ve Mithcell, 2007: 160). Temellendirilmiş kuram çalışması araştırmacının; eş zamanlı bir şekilde yürütülmesini, temaların analizinin yapılmasını, sosyal süreçlerin ve soyut kategorilerin keşfedilmesini sağlar (Charmaz ve Mithcell, 2007: 160). Ancak Emerson vd., gömülü teori yani temellendirilmiş kuram çalışması ile gerçekleştirilen etnografik bir çalışmada, araştırmacının alandan elde ettiği nitel verilerden bir teori arayışına çıkmasını eleştirmiştir. Ona göre, bu yaklaşım, teori ve verinin birbirinden ayrı varlıkları gibi okunmasına sebep olmaktadır. Zira bu yöntem teoriyi veriye içkin bir şey olarak görmekten kaçınır (Emerson vd., 2015: 256). Nitekim veri de hiçbir zaman saf halde bulunmaz, her zaman çeşitli anlamlar ve kavramsal süreçlerle yorumlanan bir üründür. Dolayısıyla Emerson ve arkadaşları gömülü teorisinin, alan notlarının yazılmasının başlangıcından itibaren, verilerin içindeki anlamların, kavramların ve ifadelerin inşa edilmesini önemsemediğini ifade etmektedir.

Etnografinin kurucu figürleri olarak bilinen Bronislaw Malinowski ve Franz Boas'ın nasıl bir etnografi anlayışı içinde olduklarını açıklamakta fayda vardır. İlk olarak Boas'ın, kültürel evrim teorisini reddederek etnografide bir dönüşüm gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz (Sluka ve Robben, 2015: 178). Aslında her ikisi de yirminci yüzyılın başlarında antropolojinin evrimciliğine yönelik birtakım eleştiriler yöneltmişlerdir. Onlar, kültürel normların evrimsel olarak değil birbirleriyle entegre olmuş bir bütün olarak anlaşılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak Malinowski, Boas'ın görüşlerine ek olarak etnografik araştırmada dil akıcılığına ve bireylerin bilişsel şemalarının önemine değinerek, etnografik metinlerin zenginleştirilmesi gerektiği düşüncesiyle ön plana çıkmıştır (Sluka ve Robben, 2015: 180).

Etnografik araştırmalarda alan gözlemlerinin de veri toplamada önemli bir rol oynadığını belirtmek gerekir. Maloney ve Kessler (2019: 50), etnografik araştırmada alan gözlemlerini “ekmek ve tereyağı” arasındaki ilişkiye benzetmektedir. Nitekim etnografik bir metin oluşturulurken, sahadan elde edilen alan notlarının içindeki kategori, kavram ve davranış örüntülerine dair bilgiler birbirleriyle ilişkilendirilerek bir bütün oluşturulmaktadır. Sonuç olarak, anlatı inşasında temel olan basitçe yüzeysel bir ele alıştan ziyade, elde edilen verilerin içinde buldukları kültürel gelenekleri ve bu geleneklerinde içinde var olduğu bağlamın derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Cortazzi, etnografide anlatı inşası için anlatıların deneyimleri de içeriyor olması gerektiğini ifade eder. Yani anlatıcı mevcut olayda (deneyimde) kendi yorumlarına da yer vermektedir (Cortazzi, 2007: 385-386). Irkçılık üzerine yapılan bir etnografik araştırmada, etnografin soru yönelttiği kişiler yaşanan olayları kendi penceresiyle aktaracak ve dolayısıyla etnograf önyargılı bir bilgi elde etmiş olacaktır. Bu noktada etnografin gözlem yeteneği, konu hakkındaki donanımı ve farkındalığı oldukça önemlidir.

Anlatı analizi, bir şeyin gerçekten ne olduğu hakkında olayı yaşayanın gözünden aktarma çabasına girer. Burada insan odaklı ya da bir insan deneyimi ortaya koymak ise, araştırmanın kendisini bir öykü niteliğinde sunma çabasıdır. Bu ise farklı seviyelerdeki okuyucuların dikkatini çekmek ve onları ikna etmekle ilgilidir. Zira her etnograf her deneyimden bir anlam çıkarır yani anlam inşa ederler (Cortazzi, 2007: 387).

Etnografik bir metinde anlatı inşası sürecinde önemli olan birtakım izlekler mevcuttur. Bunlar genellikle çalışmanın metodolojik gidişatı ve çıkarımlarıyla ilgilidir. Etnografide anlatı inşası yaparken üzerinde durulması gereken bir diğer önemli konu da alan notlarıyla

ilgilidir. Etnografi hakkındaki literatür araştırmacının notlarının detaylı bir şekilde tutması gerektiğini ve hatta kayıt altına alması gerektiğini vurgular. Özellikle araştırmacının alandan topladığı verileri mümkün olan en kısa sürede not haline getirip düzenlemesi gerekir. Ayrıca alan notlarının hem grubun ve bireylerin içine doğduğu dünyayı tanımlayıcı, tasvir edici olması beklenirken diğer taraftan grubun veya bireylerin etkileşimsel diyaloglarını da içermesi önerilmektedir. En önemlisi de araştırmacının alan notlarını yazarken kendi sesinden ziyade topluluk üyelerinin seslerini ön plana çıkarması gerekir (Eriksson, Henttonen ve Merilainen, 2014: 12-13). Alan notlarının seçilimi yapılırken sadece “en ilginç alan notu” nedir sorusuna yanıt aranmamalıdır. Bunun yerine, bir konuyu iyi örnekleyebilecek anlatımın olması ya da olayları iyi açıklayabilen alan notlarının tercih edilmesi gerekir. Örneğin betimlemelerin; okuyucuları canlı sahnelere davet ettiği, ortamdaki sesleri en iyi şekilde yansıtan alan notları tercih edilmelidir. Nitekim ancak böyle bir anlatım okuyucuyu gelişen olay ve davranış örüntüleri hakkında ikna yeteneğine sahiptir (Emerson vd., 2015: 267-268). Örneğin öncelikle etnografik mülakatın gerçekleştirilmesi, elde edilen verilerden alan notlarının tutulması, notların tekrar gözden geçirilmesi, düzenlenmesi, kodlanması, kavram ve kategorilerin (Emerson vd., 2015: 240-241) belirlenerek temaların oluşturulması bu bağlamda oldukça önemlidir. Etnografik bir araştırmada görüşmeden toplanan veriler anlatı inşasında kullanılırken, gözden kaçırılmaması gereken en önemli süreçlerden biri de inşa edilen anlatının “yerel anlamlara” odaklanmış olmasıdır. Yerel anlamlar çoğunlukla keşfedilmeyi bekleyen verili bir gerçeklik olarak algılanır. Ancak aksine, etnografi yapan araştırmacı tarafından, yorumlanarak aktarılan durumları ifade eder. Araştırma yapılan alanda yerel anlamları yakalamak, araştırmacı için her zaman kolay bir süreç değildir. Zira bu süreçte, yanlı ve tutarsız olmak araştırmacının gidişatını olumsuz etkileyecektir. Etnografi yaparken tasvirler aracılığıyla her ne kadar doğrudan bir aktarım yapılsa da önemli olan, alandaki yaşayan yerel anlam dünyasının nasıl yansıtılabileceğini cevaplamaktır. Öncelikle araştırmacı ilk olarak çalıştığı grubun dünyasını doğrudan okuyuculara yansıtmakla görevlidir. Bunu ise en iyi şekilde grup üyelerinin alanda kullandıkları kavramları ve kategorileri açığa çıkararak yapar. Bu bağlamda alan içinde gruplar arasında veya bireyler arasındaki gündelik yaşam pratikleri olan selamlaşma vb. ritüeller, alandaki yerel anlamların aktarılması açısından oldukça önemlidir. Diğer taraftan, araştırmacı sahada kendiliğinden yani doğal olarak bulunan ve doğal olarak gelişen diyalogları da yerel anlamları içermesi bakımından önemsemeli ve analiz etmelidir. Bu noktada Tedlock etnografide çok sesliliğin

önemine vurgu yapmıştır. Özellikle etnograf alan notlarını hazırlarken sahadaki bütün sesleri tartmalı ve anlamı çok boyutlu bir şekilde okuyucuya sunmalıdır. Ona göre alandaki bilgi diyalojiktir ve dolayısıyla etnografin alandan elde ettiği notlarda buna dikkat etmesi gerekmektedir (Tedlock, 1991: 70-71). Tedlock anlatısal etnografiyi çok önemser. Bu herkes için ortak bir öznelarasılık (etkileşimsel) dünyası yaratmak demektir. Anlatısal etnografi ayrıca ben ve öteki arasındaki ayrımı reddeder ve klasik antropologların düşünsel temayüllerini eleştirir. Diğer taraftan, Gubrium ve Holstein (1999) için de anlatısal etnografi, sahada diyalojik bir sürecin olması gerektiğini ve bunun için de görüşmelerin içinde buldukları sosyal bağlamların ve hatta farklı sosyal katmanların da farkında olarak bir üretimin sürecinin gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedirler.

Buraya kadar etnografik mülakat ve elde edilen veriler doğrultusunda gerçekleştirilen etnografik bir metin oluşturmanın incelikleri tartışılmıştır. Bu tartışmalar sonucunda etnografik bir araştırmada doğabilecek etik sorunlar ve bu etik sorunlar karşısında araştırmacının duruşunun nasıl olması gerektiği sorgulanmaya çalışılacaktır.

3. Etik Sorunlar ve Düşünümsellik

Tüm saha çalışmalarında olduğu gibi etnografik saha çalışmalarında da belli etik sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Burada belirleyici olan sahada kurulan yakın ilişkilere ve bu ilişkilerin özellikle etnografik araştırmalara özgü özel ve yakın niteliği cevap verilmesi gereken belli sorular doğurmaktadır. İlk olarak, araştırmacının sahadaki kişilerle kurduğu ilişkide mesafe bulanıklaştığında yani yakın bir ilişki kurulduğunda gizlilik nasıl yönetilmelidir sorusudur. Aynı zamanda araştırmacıların kurdukları bu tür ilişkiler araştırmaya ve araştırmacının kendisine ne tür hasarlar verebilir sorusunun da cevaplanması gerektirir. Fakat bu soruların kesin ve tek bir yanıtı bulunmamaktadır. Nitekim yüzeysel olanın ötesinde bir katılım gerektiren sosyal bir araştırmada, önceden öngörülemeyen ilişkiler ve bağlar kurulabilmektedir. Burada önemli olan şey araştırma sürecinde araştırmacının kendinin farkında olması, amacını ve yapmak istediği şeyi unutmaması ve buna paralel olarak da araştırmada nesnellik tehlikeye atabilecek sınırlarını belirleyebilmesidir. Kısaca araştırmacı her türlü sınır ihlalden araştırmanın gidişatı için kaçınılmalıdır veya kaçınmaya çalışmalıdır (Hampshire vd., 2014: 27-28).

Ancak yine de etnografik mülakatlarda ya da etnografik metodolojide tartışma yaratan belli noktalar vardır. Bunlar; özellikle araştırmacıya uyarı niteliğindedir. Zira araştırmacı mülakat yaparken

sahada bulunan bireylerle etik bir ilişki içinde olmalıdır. Diğer taraftan araştırmacı, görüşme sürecinde alandaki anlam örgülerini yönlendirebileceğinin farkında olmalı ve buna dair bir öz farkındalık geliştirmelidir. Bunların yanı sıra, etnografin alandan elde ettiği verilerin her zaman kısmi veriler olduğunun bilincinde olması gerekmektedir (Sherman Heyl, 2007: 370).

Sinding ve Aronson (2003), etnografik araştırmalarda belli etik sorunların yaşanabileceğini ifade etmişlerdir. Bu sorunlar özellikle de araştırmada katılım sağlayan bireylerde duygusal hasara neden olabilecek hususlara yöneliktir. Dolayısıyla araştırma süreci boyunca etnografin bu durumu dikkate alması ve bu konuda hassas olması oldukça önemlidir (Montgomery, 2012: 143-144). Burada önemli olan her iki tarafın da görüşme süresi boyunca güç ve iktidar eşitsizliklerinin ve dengesizliğinin önüne geçebiliyor olmasıdır. Kısaca, etnograf ve katılımcı arasında görüşme esnasında bir uyum sağlanmalıdır. Uyum sağlamak için etnografin mutlaka katılımcıları açık ve doğru bir şekilde konuşmaya teşvik etmesi beklenir. Bunu sağlamanın en iyi yolu da etnografin mülakat süresince dostça bir tutum benimseyerek, karşı tarafta güven oluşturabilmesidir (Montgomery, 2012: 144).

1920’li ve 1930’lu yıllar Chicago Okulu düşünürlerinin Sosyoloji disiplinde etnografik araştırmaları yaygınlaştırdığı yıllar olarak kabul edilebilir. Özellikle Robert E. Park’ın antropoloji ve iletişim bilimleri ile olan yakınlığı O’nun lisansüstü öğrencilerinin araştırmalarında da etnografik metodoloji bağlamın yol gösterici bir niteliğe sahip olduğunu söylemek gerekir. O, araştırmacılara gerçek bir araştırmada araştırmacının saha içinde pantolonun paçalarını kirletmesini öğütlemektedir (Sherman Heyl, 2007:371). Chicago Okulunun teorik alt yapısını ve özünü oluşturan şey özneyi merkeze koyan etkileşimci bir yaklaşımdır. Bu, büyük ölçüde Mead’in benlik anlayışına dayanmakta ve bireyi somut bir varlıktan öte onun benliğine ve özüne vurgu yapan soyut bir varlık olarak ele almaktadır. Etkileşimcilik ile anlatılmak istenen ise bireyin hem kendi soyut varlığıyla hem de kendisinin dışında var olan diğer koşullarla etkileşimselliğidir (Morva, 2017: 137). Chicago Okulu düşünürleri 1920’li yıllarda anket gibi büyük ölçekli araştırma tekniklerinden ziyade gayri resmi görüşme ve gözlem teknikleri geliştirerek bunları araştırmalarında kullanmaya başlamışlardır. Literatürde Chicago okulunun bu yaptığı aslında “anlaşılmak istenen alanla aynı dili konuşmak” olarak ifade edilmiştir. Chicago Okulu ekolünde Nels Anderson, Paul Cressey ve Fredic Thrasher isimleri ön plana çıkmakta ve bu isimlerin alanla kurdukları ilişkilerinde dikkat çekici olduğunu söylemek gerekir (Sherman Heyl, 2007: 371). Örneğin Anderson’un “Hobo: Evsiz Adamın Sosyolojisi”

isimli eseri bu anlamda oldukça önemlidir. Bu eserinde benimsediği yöntemi R. Park'ın da öğütlediği, “gördüklerini ve duyduklarını bir muhbir gibi not almak” olarak açıklar. O hoboların yaşamış olduğu sahada uzun bir süre gizli bir gözlemci olarak bulunmuş ve alana dair veriler toplamıştır (Anderson, 2017). Chicago okulunda etnografi geleneğini sürdüren ve günümüze taşınmasını sağlayan Blumer, toplulukları veya bireylerin davranışlarını incelerken üzerinde durulması gereken üç ana noktaya dikkat çekmiştir. Birincisi, bireylerin dış dünyada bulunan nesnelere ilişkisi, kişi tarafından o nesneye verilen anlamla ilişkilidir. Zira bu nesnelere anlamı sahada bulunan farklı niteliğe sahip bireylerin sosyal etkileşiminden doğmaktadır ve bu da ikinci ana noktayı oluşturmaktadır. Son olarak da mevcut nesnelere ile etkileşimde olan bireyin ortaya koyduğu anlam belli bir yorumlama sürecini gerekli kılmaktadır (aktaran Morva, 2017: 142). Howard Becker ve Erving Goffman gibi isimler de 1950’li yıllarda toplumda anlaşılmayı ve açıklanmayı bekleyen örtük bakış açılarını ortaya çıkarma gayesi ile ön plana çıkmışlardır. Dolayısıyla, etnografik mülakatlar alanda bulunan kişilerin bireysel deneyimlerine ve birbirleri arasındaki etkileşimlere ışık tutmayı hedefler (Sherman Heyl, 2007: 372).

Araştırmacılar mülakat yaparken, yansıtıcı olmaya özellikle özen göstermektedirler. Özellikle bireyleri dinlerken tarafsız olmaya, araştırmacı kimliğinin vermiş olduğu bilişsel filtreler aracılığıyla mevcut olan bilgi ile eski bilgi arasında bağlantı kurarak yeni bir bilgi üretimine katkı sağlamaya çalışmaktadırlar. Örneğin Clifford, kültürün her zaman ilişkisel bir niteliğe sahip olduğunu belirtir. Bu aslında tarihsel perspektiften okunduğunda güç ilişkileri içindeki öznelerin etkileşimselliğini ifade etmektedir (Hockey ve Forsey, 2012: 77). Düşünümsellik de bu noktada araştırmacının teorik ve pratik bir kılavuzu olarak önemli bir ihtiyaç olarak kendisini dayatmaktadır. Düşünümsellik, etnografik çalışmanın bağlamını, nasıl ve hangi koşullar altında yapıldığını, araştırmayı yönlendiren etmenleri kritik olarak düşünmenin gerekliliğine vurgu yapar. Araştırmacının çalıştığı dünyanın bir parçası olduğunu sürekli hatırında tutması, araştırmacının en merkezi unsurlarından birisi olmalıdır. Düşünümsellik sayesinde araştırmacı, alanda kendi rolünün ve diğer öznelerle ilişkisinin araştırma üzerindeki etkilerini analize tabi tutarak araştırmasının kullandığı yöntemlerin ve ulaştığı sonuçların bütünlüğü ve güvenilirliğini sağlayabilir (Harmanşah ve Nahya, 2018: 24).

Alvin Gouldner (1970) da sosyal teorideki yöntemler üzerine yazmış ve sosyolojinin de içinde bulunduğu “nesnellik krizi” sorunsalını eleştirmiştir. Zira bu kriz karmaşık ve çok katmanlı bir

varlık olan bireyin ve onun oluşturduğu toplumun “şeyler” gibi ölçülüp bilinebileceğini ifade eden bir süreçle başlar. O, sosyal teorideki bu sorunsal için hem araştıran özne hem de araştırılan alanın birbirleriyle olan etkileşimselliğini vurgulayarak düşünümsel bir sosyal bilimin önemine dikkat çekmiştir (Sherman Heyl, 2007: 372). Nadan etnografik mülakat öncesinde ve sırasında araştırmacının yapması gereken birtakım şeyler öğütler. Bunlardan ilki, araştırmacının araştıracağı alanda bulunan ötekileri tanımlaması ve sosyal çerçevede konumlandırmasıdır. Bu tanımlama özellikle araştırmacının görüşmeler gerçekleşmeden önce grup hakkındaki düşüncelerini ölçmede, onlara karşı varsa ön yargılarını belirlemede oldukça önemlidir (Nadan, 2019: 6). İkincisi, mülakatlar gerçekleştirildikten sonra sahadan elde edilen verilerden üretilen bilgiler ve literatürdeki mevcut teorilerin entegrasyonunun yapılmasıdır. Bu aşamada araştırmacı mutlaka temalar ve kategoriler oluşturarak teorik analizi analitikleştirmelidir. Üçüncü ve son olarak da araştırmacının ve görüşmecinin yaşam koşullarını ortaya koyarak, araştırmacının görüşme sırasındaki müdahaleci tavrını not etmesidir (Nadan, 2019: 5-6). Bu çok önemlidir zira artık düşünümsel bir araştırmanın anahtarı, araştırmacının kendi bilincinde olmasında yatmaktadır. Atay’ın da ifade ettiği şekliyle antropolojide etnografik yaklaşım “*katılarak gözlemden katılımın gözlenmesine*” doğru evrilmeli ve diyalogik bir niteliğe sahip olmalıdır. Bunun yanı sıra Atay araştırmacının alanda kurduğu etkileşimlerin önemli bir kısmının aslında hala araştırmacının kendisi tarafından tercih edilen seçimler olduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla, yine araştırmacının kendi seçimleri doğrultusunda bir bilgi üretimi gerçekleşmektedir. Örneğin sahada geçen herhangi bir konu hakkındaki herhangi bir diyalogu metne yansıtıp yansıtılmamak tamamen araştırmacının inisiyatifine kalmıştır (Atay, 2017: 200). Dolayısıyla bu durumun engellenmesi ya da bir nebze olsun önüne geçilebilmesi için araştırmacı kimliği ile bireyin sosyo-kültürel kimliği arasındaki köprü yeniden gözden geçirilmelidir. Bunun da en iyi yolu aslında araştırmacının kendini ifşa etmesidir. Tedlock’a göre, etnografik bir mülakatta en iyi şeyin araştırmacının kendisi için “ben kimim” sorusunu sorarak araştırmaya ve görüşmelere başlamasıdır (Tedlock, 1991: 79-80). Atay’a baktığımızda o da aslında Nadan gibi başlangıçta önce araştırılacak olan gurubu tanımlamanın yani ötekiyi tanımlamanın araştırmacının kendi konumunu netleştirmesi bakımından önemli olduğunu düşünmektedir (Atay, 2017: 200). Burada araştırmacı ve katılımcı arasındaki iş birliği ilişkisinde sosyal bilimlerde Bourdieu’nün de sıklıkla vurguladığı “düşünümsellik” ön plana çıkmaktadır. Literatürde düşünümsellik üzerine yapılan pek çok

tartışmada “temsil” “otorite” ve “ses” unsurlarına önem verilmiş ve bunlar üzerine düşünülmüştür. Zira bu üç etken bir görüşmede etkileşimselliği sağlayan sacayaklarına benzemektedir. Burada araştırmacı alanda elde ettiği verileri ve alanda inşa ettiği bilgide kendi etkisinin farkında olması şeklinde anlaşılmalıdır. Bu bağlamda, araştırmacı alandaki grup veya bireylerle görüşürken onları anlama aşamasında “kendi anlamasını kontrol edebilmelidir”. Kısaca düşünömsellik aslında araştırmacı ve katılımcı arasında doğru ve etik bir bağ kurmanın en iyi yoludur (Sherman Heyl, 2007: 378).

Kendall ve Karp (1982), düşünömsel etnografinin gerçekleşebilmesi için araştırmacının hangi özelliklere sahip olması gerektiğini vurgular. Zira araştırmacı düşünömselliği sağlayabilmesi için, “antropolojik perspektifi kendi üzerine çevirme” zorluğunu aşması gerekir. Kısaca araştırmacı, araştırma alanını araştırmada kendisinin içinde bulunduğu konuma kadar genişletebilmeli, alanı buna göre düzenlemelidir. Kendall ve Karp (1982) bunu “araştırmacının, bilinen doğruluk ve nesnellik kavramlarına bir meydan okuması” şeklinde ifade etmektedir. Bu noktada Michael Burawoy (1998) düşünömsel bir araştırmacının gerçekleşebilmesi için dört ilkenin var olması gerektiğinden bahseder. Bunlar; araştırmacının sahada birlikte çalıştığı bireylerin hayatına müdahale edebilmesi, araştırmacının sosyal etkileşimleri analiz ediyor olabilmesi, araştırmacının hem etkileşim içinde olan yerel süreçleri tanınması hem de alan dışındaki sosyal güçleri ve etkilerini tanımlayarak konumlandırabilmesi ve son olarak araştırmacının sahada edindiği yeni bilgilerle mevcut teorileri güncelleştirebilmesi yani teorileri yeniden yapılandırabilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Burawoy, düşünömsel bir mülakat yöntemi önermektedir. Bu yöntem hem diyalojik ve müdahaleci hem de geniş bağlama sahip sosyal süreçleri ortaya çıkarmaya yönelik olmalıdır. O, görüşme sırasındaki bu tutumun ve genişletilmiş vaka yönteminin sosyal kuramlardaki düşünömselliği de beslediğini ifade eder (aktaran Sherman Heyl, 2007: 378-379).

Bourdieu, düşünömsellik için araştırmacının kendisini bir başkasının yerine koyup koyamayacağını ölçmesini ister. Bu noktada Elliot Liewbow’un (1993) evsiz kadınlarla ilgili çalışmasında ele aldığı noktayı aktarmakta fayda vardır. O, bir beyazın siyah bir bireyi tam anlamıyla anlayamayabileceğini, bir Yahudi’nin bir Hristiyan’ın gözünden ya da bir erkeğin bir kadının gözünden dünyayı göremeyebileceğini ifade eder. Bu ona göre önemli ve elbette bir dereceye kadar doğrudur da. Fakat diğer taraftan da oldukça yanlış bir yargıdır. Zira bu, bir kişinin yalnızca kendi kendisini bilebileceği düşünülürse sosyal yaşamın olmaması anlamına gelir. Liewbow (1993),

evi ve ailesi olan birinin dünyayı tam manası ile evsiz kadınların gözünden görmesi ve algılamasının elbette mümkün olmayacağını fakat önemli olanın bunu yapmaya çalışmak olduğunu vurgular. Nitekim kendini öteki olanın yerine koymak ona göre toplumsal yaşamın ya da toplumsal sözleşmenin özünü oluşturmaktadır (aktaran Sherman Heyl, 2007: 379).

Mülakat sürecinde önemli olan diğer bir unsur ise görüşmede katılımcılarla araştırmacı arasında iş birliğinin sağlanabilmesidir. Burada önemli olan araştırma verilerinin ve görüşme tutanaklarının katılımcıyla da paylaşılmasıdır. Bu aslında araştırma verilerinin analizi için katılımcı ve araştırmacı arasında bir iş birliği ve bir nevi araştırmacının bir taahhüdüdür. Aynı zamanda belli bir tema üzerinde ortak bir analiz ve fikir birliğinin ortaya çıkması ve yanlış anlaşılmaların da önüne geçilebilmektedir. Araştırmacı diğer taraftan da elde ettiği verileri ikinci ve üçüncü şahıslarla paylaşmasından doğabilecek etik ihlal sorunlarını da göz ardı etmemeli ve sosyal sonuçlarını da dikkate almalıdır (Sherman Heyl, 2007: 377).

Sonuç

Etnografinin gözlenebilir davranışlara dayalı, insan eylemlerinin ve toplumlarının genel geçer kanunlarının peşinde koşmadığı çok açıktır (Candan ve Özbay, 2019). Etnografi nesnellik ve objektivite iddialarından uzak kalarak, bunun yerine, kendisini insanların dünyalarının içinde konumlandıran bir bilim olmayı hedefleyerek, insan gruplarının anlam dünyalarına odaklanan yorumlayıcı bir perspektifi öne çıkarmaktadır. Etnografların en belirgin özellikleri, alana çıkmak ve başka insanların gündelik tecrübe ve faaliyetlerine yakın olmaktır.

‘Yakın olmak’ kavramı, en basit anlamıyla insanların yaşamlarını ve yapıp ettiklerini içeren gündelik tekrarlara fiziksel ve sosyal açıdan yakın olmayı gerektirir; bu amaçla araştırmacı başkalarını gözleyebilmek ve anlayabilmek için bu insanların yaşamlarının geçtiği kilit önemdeki yerlerin/bölgelerin tam ortasında bir konum edinebilmelidir. Bununla birlikte, ‘yakın olmak’ aynı zamanda insanların kendi hayatlarında neleri anlamlı ve önemli bulduklarını yakalayabilmek için ‘içe dalmak’ anlamına da gelir. Bu açıdan bakıldığında, ‘içe dalma’, araştırmacıya başkalarının hayatlarının önemli unsurları hakkında fikir verir, onların hayatlarına sokulmalarını ve onların hayatlarını araştırmanın bir parçası haline getirmeye imkan sağlar (Emerson vd., 2015: 3). Araştırmacı açısından ‘katılmak,’ ‘yakın olmak,’ ‘içe dalmak,’ insanların eylem, düşünce ve duygularını paylaşmak, onların gözüyle dünyaya bakabilmek ve kendisini onların

yerine koyabilmek yani empati kurabilmek anlamına geldiğinden (Atay, 2018: 11) katılımcılarla yoğun ve etkili bir etkileşimi zorunlu kılar.

Yukarıda anlatılan yakın olmak ve içe dalma perspektiflerine gömülü bir etnografik bir mülakatı da içeren saha çalışması yapmanın ön aşaması şüphesiz etik kuralları harfiyen yerine getirmektir. Sonuç olarak başka gruplar ya da otoriteler tarafından etnografik bilgilerin farklı amaçlarla istismar edilmeyeceğini garanti altına almak araştırmacının sorumluluğundadır. Şavenda ve Schultz'un (2019: 337) da ifade ettiği gibi, etnografılar, net ve belirgin olarak kendilerini ve araştırmalarını konumlandırma konusunda oldukça titiz olmalıdır. Kim olduklarını, kişisel ve siyasal olarak nasıl karşılandıklarını, kiminle zaman geçirdiklerini, bu araştırmayı kimin finanse ettiğini ve nasıl yürütüldüğünü açıkça katılımcılarla paylaşmalıdır. Öte yandan, veri toplama sürecinde gösterilecek etik hassasiyetler araştırma öncesi ve sonrasında da azami düzeyde gösterilmek durumdadır.

Bireylerin deneyimlerinden çıkardıkları anlamı keşfetmeye çalışıyorsanız, mülakat yöntemi bunun için çok uygundur. Belirli gruplar arasında anlam farklılıkları olabileceğinden varsayıyorsa, etnografik görüşme, farklı gruplar veya insanların sahip oldukları anlam hakkında bilgi edinmenin en iyi yolu olabilir. Dahası, karmaşık bir konunun yoğun bir açıklaması istendiğinde, etnografik gözlem eşliğinde yapılan görüşmeler çok uygun olabilir. Görüşmeler, incelenen herhangi bir grup hakkındaki detaylı bilgileri, nüansları ve genellikle nicel yöntemlerle gözden kaçan son derece önemli ve hassas bilgileri aydınlatma potansiyeline sahiptir (Ortiz, 2003).

Etnografik mülakatta araştırmacının düşünömsel bir tutumu benimsemesi doğabilecek sorunları en aza indirebilmektedir. Bunun yanı sıra araştırmacı kendinin farkında olarak jest ve mimikleri ve çevrede olan diğer fiziksel koşulları gözlemlemeli ve katılımcının söylemleri ile birlikte yorummalıdır. Bu, mülakat süresi boyunca alanda bulunan farklı kültürleri, bireylerin veya grupların birlikte okunmasını sağlayarak sahaya dair ilişkişel düşünmeyi de pekiştirmektedir. Zira birbirlerinden farklı düşünörler etnografik mülakatın gerçekleşebilmesi için farklı önerilerde bulunmuş ve ideal bir mülakatın nasıl olması gerektiğine dair görüşler ifade etmişlerdir. Fakat Bourdieu ve Burawoy'in de belirttiği ve üzerinde durduğu gibi ideal bir mülakat reçetesinin yazılabilmesi neredeyse mümkün görünmemektedir. Bunun temel sebepleri aslında araştırmacının ve görüşmecinin farklı habitusları ve hatta içinde bulunulan sosyal gerçeklik arasındaki etkileşimdir. Dolayısıyla, etnografik mülakat esnasında araştırmacı kendi habitusunun farkında olmalı ve sahada istemsiz müdahale

edebileceği veya önyargı ile yaklaşabileceği durumların önüne geçebilmelidir. Bu niteliğe sahip bir görüşme yapılabilirse anlatı inşası ve alan notlarının metinselleştirilmesindeki pürüzler azalacak ve araştırma ile ilgili daha analitik bir analiz mümkün olabilecektir. Bu durum diğer taraftan alana yönelik araştırmacının önyargılarını temizlerken veya engellerken aynı zamanda alanda bulunan bireyler veya grupların da kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri bir ortam hazırlayacaktır. Bunun en önemli sebebi ise araştırmacının bu farkındalık ile sahada istemsiz jest ve mimiklerini veya görüşme yaparken kelime seçimlerinde belirleyici olması ile ilgilidir. Ancak yine de bu öneriler bir yana, etnografik araştırmacının kendine has olduğunu da belirtmekte fayda vardır. Bunun en temel sebebi, her şeyin araştırmacı ve görüşmeci arasında gerçekleşmesidir. Örneğin araştırmacı, görüşmeden elde ettiği bazı verileri araştırmacının amacına uymadığını düşünerek saklama ihtiyacı hissedebilir. Bu da daha önce de üzerinde durduğumuz gibi temel olarak düşünömsel etnografinin ilkelerine ters bir durumdur. Dolayısıyla, her ne kadar belli öneriler ve belli düzenlemeler de yapılırsa etnografik mülakatların doğası gereği etik kuralların ihlali veya araştırmacının tutumlarının önüne geçilemeyebilir. Fakat bu durum etnografik araştırmalarda bazen veri zenginliği sağlarken bazen de veri noksanlığına sebep olabilmektedir.

Başka bir deyişle, etnografik mülakatlarda araştırmacının, çalışma öncesi etnografik metodoloji üzerine okumalar yapması ve eksik yönlerini gidermesi gerekmektedir. Benzer şekilde, araştırmacı alana dair mutlak doğruyu bulmaktan kaçınmalı alandaki anlam dünyasını keşfetmeye çalışmalıdır. Etnograf birbirinden farklı davranış örüntülerini, yaşam alanlarını ve ritüelleri keşfederek onlara dair bir çıkarıma sahip olmalıdır. Bunların gerçekleşebilmesi ise etnografik görüşmede araştırmacının yeteneği ve konuya dair donanımıyla eşzamanlıdır.

Daha önemlisi, araştırmacının etnografik mülakat sırasında yalnızca soru sormaktan ziyade iyi bir dinleyici, iyi bir gözlemci ve iyi bir vücut dili okuyucusu olması da mülakatın niteliği bakımından son derece önemlidir. Etnografik bir çalışmada anlatı inşası da araştırmacının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Dahası etnograf sahadan veri toplamaya başladığı andan itibaren aynı zamanda da anlatı inşası oluşturmaya başlamaktadır. Bu süreçte, araştırmacıdan alandaki ilişkileri tasvir ederek etnografik bir metne dönüştürmesi ve kendi yorumlarıyla anlatıyı analitik bir biçimde zenginleştirilmesi beklenmektedir. Alana özgü yerel kavram ve kategoriler, kültürel kodlar ve alanın bağlamı araştırmacının pozisyonu ile farklılık gösterse de etnograf koşulları doğrudan kendi iç görüşleri ve yorumlamalarıyla

etnografik bir metne dönüştürebilmelidir. Bu bağlamda alandaki kavram ve kategorilerin nasıl kodlanması gerektiğine dair çıkarımları son derece önemlidir. Emerson ve arkadaşları (2015), bu kodlamaları kendi içinde sınıflandırmış ve etnografik bir metin ya da anlatı inşası oluşturulurken analitik bir yol izlemenin önemini vurgulamıştır. Ayrıca ön-kısa notlar, kodlamalar ve anlatı açıklama teknikleri de anlatı inşasında oldukça önemlidir. Etnograf alandaki verileri metinleştirerek inşa ederken, diğer taraftan da yerel anlamlar dışındaki sosyal gerçekliklerle de ilişkilendirerek araştırmayı zenginleştirebilir ve incelemiş olduğu grubun sosyal dünyadaki konumunu belirleyerek daha iyi bir çıkarım yapılmasını sağlayabilir.

Kaynakça

- Anderson, N. (2017). *Hobo: Evsiz Bir Adamın Sosyolojisi*. Pınar, E. (Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Atay, T. (2017). Sosyal Antropolojide Yöntem ve Etik Sorunu: “Klasik Etnografiden Diyalojik Etnografiye Doğru”. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 4(1), 189-206.
- Atay, T. (2018). Sunu. Harmanşah, R. ve Nahya, Z. N. (Ed.), *Etnografik Hikayeler: Türkiye’de Alan Araştırması Deneyimleri* (s. 9-17). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Laurie J. and Greenberg Adair, E. (1992). The Use of Ethnographic Interviewing to Inform Questionnaire Construction. *Health Education Quarterly*, 19(1), 9-23.
- Bönisch-Brednich, B. (2018). Writing the Ethnographic Story: Constructing Narrative out of Narratives. *Fabula*, 59, 8-26.
- Candan, A. B. ve Özbay, C. (2019). *Kültür Denen Şey: Antropolojik Yaklaşımlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Charmaz, K. and Mitchell, R. G. (2007). Grounded Theory in Ethnography. Atkinson vd. (Ed.), *Handbook of Ethnography within* (s.160-174). London: SAGE Publications.
- Cortazzi, M. (2007). Narrative Analysis in Ethnography. Atkinson vd. (Ed), *Handbook of Ethnography within* (s. 384-394). London: SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Bütün, M. ve Demir, S. B. (Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Desmond, M. (2014). Relational Ethnography. *Harvard University, Theor Soc.*, 43, 547-579.
- Eliasoph, N. ve Lichterman, P. (2003). Culture in Interaction. University of Wisconsin. *AJS*, 108 (4), 735-794.

- Emerson, R. M., Fretz, R. ve Shaw, L. L. (2015). *Alan Çalışması: Etnografik Alan Notları Yazımı*. Koca, E. (Çev). Ankara: Atıf Yayınları.
- Eriksson, P. and Henttonen, E. ve Merilainen, S. (2014). Ethnographic Field Notes and Reflexivity (pp.10-22) Erişim: <https://www.researchgate.net/publication/221927954> (Erişim Tarihi: 25.08.2020).
- Fetterman, D. M. (1998). *Ethnography Second Edition- Step by Step*. Applied Social Researcher Methods Series London: SAGE Publications.
- Geertz, C. (2010). *Kültürlerin Yorumlanması*. Gür, H. (Çev). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Gubrium J. and A. Holstein, J. (1999). At the Border of Narrative and Ethnography, 28(5). Erişim: <https://www.researchgate.net/publication/249714281>. (Erişim Tarihi: 21.07.2021).
- Gubrium, J. and A. Holstein, J. (2008). Narrative Ethnography. S. N. Hesse-Biber and Patricia Leavy (Ed.), *Handbook of Emergent Methods* within (s. 241-264). London: The Guilford Press.
- Hampshire, K., Blell, M., Iqbal, N. and Simpson, B. (2014). The interview as narrative ethnography: seeking and shaping connections in qualitative research. *International Journal of Social Research Methodology*, 17(3), 215-231.
- Harmanşah, R. ve Nahya, Z. N. (2018) *Etnografik Hikayeler: Türkiye'de Alan Araştırması Deneyimleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Heikkilä, E. (2020). The Ethnography as a Storyteller. *MEMORIAMEDIA Review*, 5(7), 1-11.
- Hockey, J. and Forsey, M. (2012). Ethnography Is Not Participant Observation Reflections on the Interview as Participatory Qualitative Research. Jonathan Skinner (Ed), *The Interview: An Ethnographic Approach* within (s. 69-87). London: Bergpublishers.
- Khanal, T. (2016). Interview in Ethnographic Study: Issues and Challenges. *International Journal of Contemporary Applied Sciences*, 3 (4), 102-119.
- Lavenda R. H. ve Schultz, E. A. (2019). *Kültürel Antropoloji: Temel Kavramlar*. Ankara: DoğuBatı Yayınları.
- Lincoln, Y., Lynham, S. and Guba, E. (2018). Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences, Revisited. Norman, K. Denzin ve Yvonna, S. Lincoln (Ed.),

- The Sage Handbook of Qualitative Research* within (s. 213-263). London: SAGE Publications.
- Maloney, S. J. and Kessler, M. (2019). Ethnography: Connecting the Local and the Global, 45-68. Erişim: <https://www.researchgate.net/publication/333821248>.
- Montgomery, A. (2012). Difficult Moments in the Ethnographic Interview: Vulnerability, Silence and Report Jonathan Skinner (Ed.) *The Interview: An Ethnographic Approach* within (s.143-158). London: Bergpublishers.
- Morva, O. (2017). Chicago Sosyoloji Okulu'nun Etnografik Mirasını Yeniden Okumak: Dijital Etnografi Çağında Sembolik Etkileşimcilik. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 4(1), 135-154.
- Mutman, M. (2015). Writing Culture: Postmodernism and Ethnography, *Anthropological Theory Sage Journals*, 6(2), 153-178.
- Nadan, Y. (2019). Teaching Note-The Ethnographic Interview as a Method in Multicultural Social Work Education. *Journal of Social Work Education*, 55(2), 396-402.
- Ortiz, A. M. (2003). The Ethnographic Interview. Frances K. Stage and Kathleen Manning (Eds.), *Research in the College Context Approaches and Methods* (s. 35-49). Long Beach: California State University.
- Prasad, P. (1997). Systems of Meaning: Ethnography as a Methodology for the Study of Information Technologies. A. S. Lee ve J. Liebenau (Ed.), *Information Systems and Qualitative Research* within (s. 101-118). Canada: Springer Science+Business Media Dordrecht.
- Rinaldo, R. and Guhin, J. (2019). How and Why Interviews Work: Ethnographic Interviews and Meso-level Public Culture, *Sociological Methods & Research*. Erişim: <https://doi.org/10.1177/0049124119882471> XX(X) 1-34. 2.
- Sherman Heyl, B. (2007). Ethnographic Interviewing. Atkinson vd. (Ed.), *Handbook of Ethnography* within (s. 369-383). London: SAGE Publications.
- Sluka, J. and ve Robben, A. (2015). Ethnography. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 8(2), 178-183.
- Spradley, J. P. (2016). *The Ethnographic Interview*. Printed in the United States of America: Waveland Press Inc.

Tedlock, B. (1991). From Participant Observation to the Observation of Participation: The Emergence of Narrative Ethnography, *Journal of Anthropological Research*, 47(1), 69-94.

Ek Beyan

1. yazar %40 oranında 2. yazar %60 oranında katkı sağlamıştır.

